

ВПЛИВ СВІТОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ НА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Бєдняя В.Б. (м. Київ)

Анотація

В статті дається аналіз впливу світових тенденцій на розвиток соціальної інфраструктури в країнах Європейського Союзу, виявляються модернізації соціальної інфраструктури в країнах Євро Союзу, чинники оптимізації соціального захисту; пріоритетність соціального захисту та соціальної сфери.

Ключові слова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ, СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА, СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА, СОЦІАЛЬНА СФЕРА, СОЦІАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ

Вступ

Розвиток соціальної інфраструктури враховує основні задачі соціальної політики, спрямованої на поліпшення якості життя населення, підвищення рівня його добробуту і довголіття, формування і відтворення здорового, творчо активного покоління. Задоволення зростаючих потреб населення в якісному житлі, створення елементів культурної сфери життєдіяльності людини, поліпшення екологічних умов життя і праці, удосконалення професійних знань і умінь працівників для підвищення продуктивності їх праці і росту обсягів товарів і послуг, створення гарантій соціальної захищеності громадян, задоволення потреб кожної людини в товарах і послугах за умов підвищення рівня платоспроможності населення відбувається завдяки розвитку і якісному функціонуванню елементів та компонентів інфраструктури. В сучасних умовах постає питання про актуальність дослідження діяльності останньої.

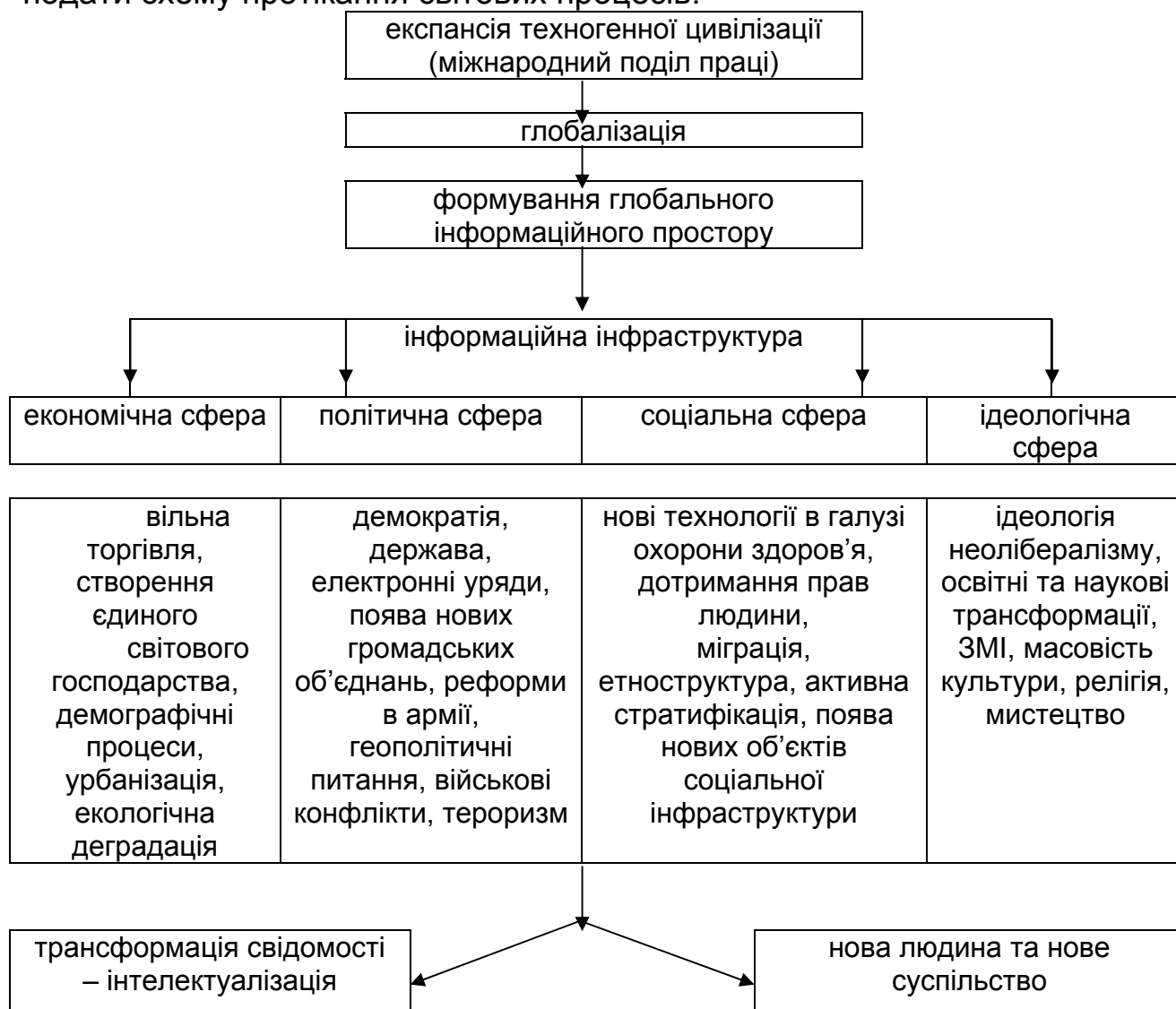
Оскільки Україна обрала шлях євро інтеграції, **метою даної публікації** є аналіз впливу сучасних світових тенденцій на розвиток та модернізацію соціальної інфраструктури в країнах Європейського Союзу. Досягнення поставленої мети стає можливим завдяки виконанню таких завдань. По-перше, визначенню і об'єднанню у блоки проблем сучасного суспільства, які за своєю сутністю є чинниками, що формують попит на соціальний захист; по-друге, розгляду їх впливу на сфери життєдіяльності людини та суспільства; по-третє, обґрунтуванню пріоритету соціальної сфери для рішення окреслених проблем.

Обговорення проблеми

Для полегшення класифікації проблем сучасного світу, ми пропонуємо всі світові процеси поділити на чотири групи. Підставою для першої класифікації може бути час та тривалість їх існування – *традиційні* та *нетрадиційні* (або інноваційні) світові процеси. Підставою для другої класифікації є природність світових змін, тобто

маємо *природні* та *штучні* процеси, що сприяють трансформації будь-якого суспільства.

Вважаємо за доцільне для кращого сприймання інформації подати схему протікання світових процесів:

Отже, виходячи зі схеми, *детермінантами* соціального розвитку є головні інноваційні світові процеси – експансія техногенної цивілізації, яка спричиняє новий поділ праці та модернізацію традиційних суспільств, переростаючи у процеси глобалізації. Названі процеси виникли відносно недавно (друга половина ХХ століття), але вирізняються масштабністю і швидкими темпами розвитку. Ці процеси мають безпосередній вплив на формування глобального інформаційного простору та активний розвиток інформаційної інфраструктури.

Змістом соціального розвитку є ті процеси, що відбуваються у сферах життєдіяльності суспільства – як традиційні, так і нетрадиційні. Серед інновацій – вільна торгівля, пришвидшення урбанізації, інфотехнології, біотехнології, нанотехнології, геронтотехнології в сфері охорони здоров'я, ноотехнології – технології

розвитку людини, система державного електронного управління в політичній сфері, неоліберальна ідеологія тощо. Всі названі процеси будучі природними, тобто незалежними від суб'єкта, створюють умови для появи нових потреб людини та розширення інфраструктури, яка здатна їх задовольнити. Утворюється вселенська універсальна цивілізація, що ґрунтується на технологічних інноваціях у сфері транспорту, прогресі в комп'ютеризації, розвитку телекомунікації, який обумовив створення планетарного інформаційного простору, відбувається становлення єдиної економічної системи, універсалізація культури, способу життя.

До традиційних, тобто таких, що супроводжували суспільство протягом всього розвитку людства ми пропонуємо віднести геополітичні питання, дотримання (порушення) прав іншої людини, питання освіти, охорони здоров'я та інші, не менш важливі проблеми.

Крім природних процесів, пропонуємо визначити штучні, тобто такі, що створюються самими людьми через дію природних процесів – виникнення нового кризового контингенту – маргіналів, біженців, мігрантів. Їх існування також обумовлено процесами поділу праці, глобалізації та формуванням глобального інформаційного простору.

Наслідками соціального розвитку можуть бути як *процеси*, тобто послідовні зміни станів явища так і *продукти*, тобто результати народження чогось нового. Відбувається процес формування нового погляду на світ, трансформується як індивідуальна, так і суспільна свідомість, відбувається її інтелектуалізація. Духовні потреби людини знову опинилися в центрі уваги як науковців, так і практиків. Тому закономірним є результат глобалізації та інформатизації – народження нової людини та нового суспільства. Науковці відзначають, що найнесподіваніші відкриття у XXI столітті будуть зроблені не завдяки розвитку науки й техніки, а завдяки тому, що по-новому буде обкреслено саме поняття “людина”.

Отже, коротко охарактеризуємо головні світові виклики та визначимо їх вплив на розвиток соціальної інфраструктури.

За масштабністю світових змін *перший* блок посідає експансія техногенної цивілізації в різні регіони планети. Техногенний тип розвитку в значно більшому ступені, чим традиційний, уніфікує суспільне життя. Наука, освіта, технологічний прогрес і ринок, що розширюється, породжують міжнародний поділ праці, спосіб мислення й життя, перетворюючи традиційні культури. І те, що ми називаємо сьогодні процесом глобалізації, є продуктом експансії саме техногенної цивілізації. Вона впроваджується в різні регіони світу, насамперед через техніко-технологічну експансію, викликаючи цілі епохи модернізації традиційних суспільств, переводячи їх у напрямок техногенного розвитку. Модернізація переростає в сучасні процеси глобалізації.

Техногенна цивілізація дала людству безліч досягнень. Науково-технологічний прогрес й економічний ріст привели до нової якості життя, забезпечили зростаючий рівень споживання, медичного обслуговування, збільшили середню тривалість життя. Більшість людей пов'язувало із прогресом цієї цивілізації надії на краще майбутнє. Ще піввіку тому мало хто думав, що саме техногенна цивілізація приведе людство до глобальних криз, коли воно виявиться буквально на порозі свого самознищення. Екологічна криза, антропологічна криза, прискорені процеси відчуження, винахід нових засобів масового знищення, що загрожують загибеллю всьому людству, – все це побічні продукти техногенного розвитку.

Другий блок посідає глобалізація, яка охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства – економічну, ідеологічну, політичну, соціальну. Етимологічний термін “глобальний” походить від лат. *globus* – земна куля. Звідси й проблеми, які торкаються інтересів людства в цілому та кожної окремої людини у різноманітних куточках планети і мають загальнолюдський характер, прийнято називати глобальними. Вони суттєво впливають на розвиток окремих країн і регіонів, виявляючись потужним об'єктивним фактором світового економічного і соціального розвитку. Їх вирішення припускає об'єднання зусиль абсолютної більшості держав і організацій на міжнародному рівні, у той час як їх нерозв'язання загрожує катастрофічними наслідками для майбутнього всього людства [1].

Наприкінці ХХ століття людство усвідомило, що запаси органічних видів палива, життєво важливих корисних копалин і екологічних ресурсів планети не безмежні. Необхідно було шукати альтернативи. Як зазначає М.З.Згуровський, “пошук нової парадигми влаштування світу, яка потребує глобалізації знань і наукових досягнень, і став передумовою виникнення наступної фази розвитку людства, пов'язаної з появою інформаційного суспільства та його найдосконалішої форми – суспільства, побудованого на знаннях” [2]. Саме тому за значимістю та масштабністю процес становлення інформаційної цивілізації, формування глобального інформаційного простору є *третьім блоком* в нашому дослідженні. Всі три названі нами масштабні процеси впливають на економічну, ідеологічну, політичну, соціальну сфери життєдіяльності суспільства. Тому є потреба розглянути їх вплив на життя людини у кожній із зазначених сфер.

Коротко визначимо архітектоніку нашого подальшого дослідницького пошуку. Економічні чинники змінюють середовище, в якому живе людина, створюючи тим самим *умови* для соціального розвитку. Ідеологічні чинники створюють *підстави* для розвитку соціального світу. Система умов й підстав соціального розвитку потребує *управління*, що є пріоритетом політичної сфери. Об'єднуючим фактором названих процесів є *діяльність соціальної*

сфери, від якої вимагається адекватність реагування на зміни, що відбуваються у світі. Така логіка дослідження дозволяє визначити сьогодні соціальну сферу як пріоритетну.

В грудні 1999 року Європейська Комісія започаткувала ініціативу “Електронна Європа” (eEurope), яку підтримала Європейська Рада в Ліссабоні в березні 2000 року. Ухвалений пізніше документ – “Електронна Європа – інформаційне суспільство для всіх” – становить частину так званої “Ліссабонської стратегії”, згідно з якою до 2010 року економіка Європейського Союзу має стати найконкурентнішою і найдинамічнішою в світі. На шляху до “електронної Європи” ініціатива визначила такі ключові цілі: привести цифрові технології та Інтернет до кожного громадянина, в кожному оселю, школу, підприємство та державну установу; подолати цифрову “неписьменність” у Європі через культуру підприємництва, відкриту до застосування нових інформаційних технологій; забезпечити соціальну лояльність інформаційного суспільства [3].

Зазначимо, що сьогодні у зв'язку зі зміною характеру праці людини та стилю її життя виникають інноваційні проблеми. Зазначимо головні з них. По-перше, все відчутнішою стає нерівність – глобальна, інформаційна (цифрова), і як наслідок, соціальна нерівність. На дев'ятсот мільйонів, яким пощастило жити в багатій західній зоні, припадає 86% споживчих витрат, 79 – світового доходу, 58 – світового споживання енергії і 74 – усіх телефонних мереж. Для порівняння – на найбільш бідні 1,2 мільярда світового населення припадає 1,3% світового споживання енергії, 5 % – споживання м'яса та риби та 1,5% телефонних мереж. Глобальна нерівність з усіма її наслідками, поза сумнівом, є найбільшим джерелом людських злиднів сьогодні [4].

Ведучи мову про інформаційні аспекти у глобальному контексті, М.З.Згуровський зазначає, що на початку XXI століття 80% людей в світі ще ніколи не користувалися телефоном і 93% не використовували комп'ютер. Збільшується розрив у сфері розвитку та використання інформаційних технологій між розвинутими країнами та рештою світу, між різними верствами населення всередині країн – багатими і бідними, молодими і людьми похилого віку, здоровими порівняно з інвалідами тощо. Це явище відоме як *цифровий розподіл* (Digital Divide) або *цифрова нерівність*, яка визначає здатність країн чи окремих верств населення у відповідних межах використовувати, адаптувати, генерувати і розповсюджувати знання. Вона має декілька вимірів. Перший вимір цифрової нерівності полягає в тому, що 80% обсягу інформаційного і програмного продукту в світі сьогодні створюється англійською мовою, але 75% населення землі її не знають. Це викликає гостру потребу в формулюванні в більшості країн чи регіонів світу власних інформаційних середовищ за умови їх сумісності. За рахунок цього доступ до глобальних інформаційних

ресурсів для значної кількості населення світу значно розшириться. Інформаційна нерівність існує і всередині окремих країн, що визначає її наступний вимір. Технологічні зміни призводять до того, що деякі групи населення, які і так були позбавлені сучасних можливостей цивілізації відокремлюються від елітної частини населення ще більше, а частка перших в більшості країн світу, включаючи країни ОЕСР (організація економічного співтовариства та розвитку), постійно зростає. До цієї групи людей в першу чергу відносяться сім'ї з невеликим достатком, мешканці сіл, люди похилого віку, інваліди, а в деяких країнах ще й представники етнічних меншин та жінки [5].

По-друге, ХХ століття означилося величезним процесом урбанізації (лат. *urbanus* – міський), тобто підвищенням ролі міст у розвитку суспільства, їх швидким ростом, збільшенням кількості міського населення, міграцією сільського населення у міста, концентрацією у містах промислових об'єктів, закладів науки та культури. Серед головних причин урбанізації дослідники називають: ріст індустрії у містах, розвиток культурних і політичних функцій міста, поглиблення територіального розподілу праці, збільшення щільності населення, надлишок робочої сили у селі, нерівномірний розподіл землі, відсутність інфраструктури в сільській місцевості [6].

Сьогодні можемо говорити про низку негативних явищ урбанізації: безпланова, скупчена, хаотична забудова міст з незадовільним розв'язанням питань санітарного благоустрою; перенаселення і пов'язані з ним соціальні обмеження; проблеми із внутрішньоміським транспортом, які призводять до стомлення людей, зниження їх працездатності, підвищення рівня захворювань; травматизм; фізичний та психічний шум, що призводить до збільшення нервово-психічних та серцево-судинних захворювань; забруднення повітря і, як наслідок, – велика кількість алергічних реакцій у населення країни; знищення зелених насаджень; недостатня житлова площа тощо. Повернути людину до села, забезпечити її житлом, роботою, дозвіллям виявляється можливим лише за умов відновлення чи створення інфраструктури.

Країни Західної Європи дійшли висновку, що розвинена інфраструктура допоможе подолати негативні прояви урбанізації. Створені всі умови для того, щоб людина працювала у містах, а проживала та відпочивала за містом. Зручні шляхи, зв'язок, наявність транспорту дозволяють втілити цю ідею у життя. Політика ЄС передбачає спрямування допомоги на розв'язання нагальних проблем розвитку регіонів. Однією із пріоритетних цілей є економічні та соціальні перетворення в регіонах зі структурними проблемами (сільські місцевості, що занепадають; райони, де тривають фундаментальні зміни в промисловості та сфері послуг; області, які цілковито залежать від риболовлі тощо), її бюджет становить 11,5% структурних фондів і розподілений між Європейським фондом

регіонального розвитку та Європейським соціальним фондом. Крім того, 5,35% бюджету структурних фондів призначено на фінансування чотирьох спеціальних ініціатив: транскордонна та міжрегіональна співпраця (Interreg III); соціально-економічне відродження занепалих міст і приміських зон (Urban II), розвиток села через місцеві ініціативи (Leader+); боротьба проти дискримінації та нерівноправності в доступі до ринку праці (Equal) [7].

І нарешті. Оскільки відбувається інтенсивне використання виробництва, це призводить до загострення екологічних проблем – хімічне й екологічне забруднення середовища, стихійні лиха та надзвичайні ситуації. Все це породжує нові потреби людини і нові вимоги до діяльності об'єктів інфраструктури.

Таким чином, враховуючи вищесказане, підкреслимо, що економічна сфера, створюючи умови для життєдіяльності людини в суспільстві, створює умови і для самого соціального розвитку. Йдеться про середовище, в якому виникають, існують та накопичуються соціальні проблеми. Крім позитивних наслідків сучасних економічних процесів, вважаємо за необхідне окреслити негативні.

Розширення державних кордонів поширює спокусу нелегальної міграції, свобода торгівлі призводить до зниження якості товарів, все відчутнішою стає соціальна нерівність як наслідок глобальної нерівності. Процеси урбанізації спричиняють низку негативних соціальних явищ – перенаселення і пов'язані з ним соціальні обмеження, проблеми працездатності людини, підвищення рівня захворювань, травматизм та інші. Поширюється безробіття як соціально-економічна проблема, яка призводить до депресій, суїцидів, відчуження людини як від суспільства, так згодом і від самої себе. Все це призводить до того, що по-перше, і людина, і суспільство постійно адаптуються до нових економічних умов; по-друге, розв'язання нових проблем потребує нових вимог до соціальної сфери та діяльності об'єктів соціальної інфраструктури.

Формування економіки нового типу, заснованої на застосуванні мережної організації виробництва й впровадженні нових технологій у результаті розвитку засобів зв'язку й інформатики, привело до загострення конкуренції на рівні національних інституціональних систем. У нових умовах міжнародної конкуренції національні уряди змушені проводити економічну політику, спрямовану на залучення й утримання інвесторів, зниження податків і створення додаткових стимулів. Це неминуче веде до втручання у відносини між виробниками й працівниками, що спричиняє негативні наслідки для систем соціального захисту.

Далі. Фінансова й промислова глобалізація збільшує ризик відтоку капіталу із країни у випадках невігідності податкової й

фінансової політики держави для бізнесу. Це змушує уряди дотримувати твердої бюджетної дисципліни й скорочувати соціальні витрати. Таким чином, фінансово-промислова глобалізація істотно обмежує свободу національних органів влади в здійсненні ними економічної й соціальної політики, підриваючи як можливості, так й ефективність систем соціального захисту. Вплив глобалізації проявляється не тільки через економічні механізми або посилення діяльності міжнародних економічних і політичних інститутів, але й через формування світової й національної ідеології, що також впливає на вибір напрямків державної соціальної політики.

Говорячи про ідеологічну сферу життєдіяльності суспільства, говоримо про саму людину, про ті зміни, які вона відчуває внаслідок соціального розвитку на собі – морфологічні та функціональні. Дослідники відзначають сьогодні так звану антропологічну кризу, яка має безліч проявів та тенденцій [8]. Одна з головних – небезпека зміни генофонду людства. Зростання мутагенних факторів внаслідок прямого впливу забрудненого середовища (хімічні й радіоактивні впливи), а також непрямого – через появу все нових видів хвороботворних мікробів і вірусів, приводять до небезпечних змін генетичної основи людини. Біологи пишуть про зростаючі ушкодження генотипічних структур, сформованих мільйонами років еволюції. Дія природних факторів збереження генофонду (природний відбір) у людському суспільстві різко обмежена, а соціальні процеси, які начебто б можна інтерпретувати як виконуючу функцію відбору, наприклад війни, діють у протилежному напрямку. У війнах гине велика кількість здорових молодих людей, що не залишають потомства. Більше того, сучасні генетичні дослідження виявили факти несприятливого мутагенного впливу деяких поранень на генетичні структури людського організму.

Другим значним індикатором антропологічної кризи є зростаючий тиск на людину стресових навантажень. Сучасне життя з його швидко мінливими соціальними ситуаціями, нестабільністю, загостреною конкуренцією в будь-яких галузях діяльності занурює людини в чергування стресових станів. Перенапруги ведуть до росту не тільки серцево-судинних, онкологічних, але й психічних хвороб. За останні роки таке важке психічне захворювання як депресія виходить на одне з перших місць серед найпоширеніших хвороб кінця XX – початку XXI століть. Щоб уникнути пригноблених станів психіки, люди все частіше застосовують різні психотропні засоби. Однак цей засіб має побічні дії – ослаблення й втрату пам'яті, сексуальні розлади, ушкодження мозку.

Третьою групою факторів, що загострюють антропологічну кризу, виступають сучасні тенденції до переконструювання біологічної основи людини. Вони позначилися в руслі досягнень генетики й розробки нових біотехнологій. Розшифровка генома людини в

принципі відкриває можливості не тільки лікувати спадкоємні захворювання, але й підсилити ті або інші її здатності (розумові й фізичні). Уже сьогодні ведуться дослідження, метою яких є пошуки шляхів, наприклад, підвищення рівня гемоглобіну в крові як наслідуюваної ознаки. Кров'яний допінг, за який карають спортсменів, може перетворитися в генетично сконструйовану властивість організму (виготовлення майбутніх олімпійських чемпіонів). Водночас ведуться розробки по впровадженню мікрочипів, що забезпечують краще функціонування нервової системи людини. Уже здійснюються операції по імплантації в мозок силіконових чипів, що забезпечують відновлення функцій, втрачених у зв'язку із хворобою Паркінсона.

Всі ці експерименти над біологічною складовою людини мають далекосяжні наслідки. Уже уведено в побут поняття “постлюдина”, яке містить у собі ідею зміни біологічної основи людини. Техногенна цивілізація відкриває нову зону ризику. Системна цілісність генетичних факторів людського буття зовсім не гарантує, що при перебудові якогось одного гена, який програмує певні властивості майбутнього організму, не відбудеться перекручування інших властивостей. Але є ще й соціальна складова людської життєдіяльності. Не можна забувати, що людська культура глибоко пов'язана з людською тілесністю й первинним емоційним ладом, що нею продиктований. Біологічні передумови – це не просто нейтральне тло соціального буття, це ґрунт, на якому виростала людська культура й поза якою неможливі були б стани людської духовності.

Думка про можливості сучасних технологій і про відношення людства до цих можливостей розглядається в статті професора Леона Р. Каса, голови Ради по біоетиці при Президенті США [9]. Відзначаючи той факт, що ми живемо практично на початку “золотого століття” біотехнології й, за великим рахунком, повинні радіти її досягненням, автор зупиняється на проблемах, що викликають тривогу й занепокоєння. Це проблеми, пов'язані з тим, що сили, які вивільняються медичною наукою, можуть бути застосовані як інструменти біотероризму, як агенти соціального контролю, як засобу для непередбаченої зміни наших тіл і розумів.

Отже, враховуючи вищесказане, кінцевим результатом– продуктом антропологічної кризи є *поява нової людини*. У морфологічному аспекті – це зміна її тіла, зовнішності. Застосування біотехнологій створює різке розходження між індивідами в їхній біологічній основі – для багатих людей будуть доступні дорогі технології продовження життя, корекція зовнішності й формування якісно нових когнітивних здатностей, а для бідних недоступні. В цих умовах реально буде створене щось подібне до каст вищих і нижчих рас. В цьому випадку ми знову повертаємося до глобальної нерівності та до ідеї прав людини.

У функціональному аспекті прогнозується зміна мислення. Комп'ютер, що втілює у собі всю систему новітніх комунікаційних технологій, уже став не просто технічним засобом, а своєрідним продовженням самої людини, доповнюючи її можливості й допомагаючи їй вирішувати різноманітні завдання – від побутових до творчих. Уже сьогодні простір Інтернет-спілкування змушує й у реальному житті говорити спрощеною мовою, від чого залишається один крок до спрощених, а виходить, менш продуманих дій. Ми поринаємо в простір світової інфосфери, яка, як дотепно помітив Дуглас Рашкофф, виявилася живою й усе більше втягує нас у себе, замінюючи всі інші види спілкування. Починаючи грати в комп'ютерні ігри, дитина, стаючи дорослою, переносить закони цих ігор на реальне життя, віртуалізуючи його [10]. Комп'ютер, будучи універсальним засобом обробки текстів, неминуче сприяє універсалізації мовних засобів виразу. Як зазначає В.В.Миронов, це може привести до неконтрольованого процесу комп'ютерної *раціоналізації людського мислення (виділено – В.Б.)*. Останнє біологічно засновано на гармонічному поділі лівосторонніх і правобічних функцій мозку, що є основою цілісного (раціонального й емоційного) сприйняття світу. До деякої міри характер праці в умовах масової комп'ютеризації сприяє посиленню раціоналізму, виникає його нова форма – “комп'ютерний раціоналізм” [11]. Проявом даного типу раціоналізму може стати втрата людиною здатності діалектичного сприйняття світу й зниження її інтуїтивних можливостей, які дозволяють перевершувати перебір самих об'ємних масивів інформації.

Отже, накопичення соціальних проблем відбувається і в ідеологічній сфері. Коротко нагадаємо їх. Змінюється образ життя людини, що призводить до обмеження реальних комунікацій (все частіше вони замінюються віртуальними), збільшуються ризики різних захворювань, пов'язані із роботою за комп'ютером та сидячою роботою – гіподинамія, проблеми хребта, депресії та інші, відбуваються морфологічні та функціональні зміни.

Оскільки економічна сфера створює умови, ідеологічна – підстави для соціального розвитку, політична сфера організовує управління розвитком. Коли не упорядковуються відносини, політична система застосовує специфічний метод вирішення проблем військовими засобами у вигляді війни. Цей метод існував завжди, він є традиційним, оскільки споконвічно між найбільшими країнами і регіонами виникали геополітичні протиріччя за сфери впливу, джерела сировини та ринки збуту, що спричиняли протистояння різних країн у боротьбі за новий перерозподіл світу.

Південно-Східна Європа чи Західні Балкани – неспокійний регіон, до якого входить Албанія, Боснія та Герцеговина, Македонія, Сербія та Чорногорія і Хорватія. Протягом холодної війни Албанія

лишалась надзвичайно пригніченою, майже цілковито ізольованою, догматично комуністичною країною. І через багато років після закінчення війни в країні панують злигодні й безлад. Тут знаходять притулок жорсткі кримінальні банди, які коять злочини у значній частині Європи. ЄС робить все можливе, щоб допомогти через різноманітні гуманітарні й розвиткові програми, а також щедрі торговельні преференції.

Є в цьому регіоні ще одна місцевість, яка формально належить до Сербії, але на практиці перебуває під опікою ООН: Косово.

ЄС, який у 1990-х роках не зміг ні упередити, ні зупинити війну в колишній Югославії, зараз намагається надолужити втрачене і виявляє в регіоні надзвичайну активність. Війна призводить до виникнення нових ризиків – з'являються об'єкти антисоціального спрямування – антиінфраструктура (наприклад, військові терористичні табори), збільшується кількість біженців, руйнується існуюча інфраструктура, якісно змінюється контингент у бік маргіналізації, виникає потреба у ресоціалізації населення. Конфлікт у межах країни, або ж міждержавний, призводить до посилення потреби у винагородах інвалідам, пенсіях, винагородах на захист здоров'я, а також спадкоємцям. Це знову є тягар для соціальної сфери, яка потребує модернізації інфраструктурного забезпечення.

ЄС є найбільшим донором допомоги розвитку в Західних Балканах в цілому, насамперед через Програму Спільноти на допомогу реконструкції, розвитку й стабілізації (Community Assistance for Reconstruction, Development, and Stabilization program, CARDS), якою передбачено 5 мільярдів євро допомоги на 2000-2006 рр. Європейське агентство з перебудови керує головними програмами допомоги ЄС у Сербії, Косово, Чорногорії та Македонії. Підхід до розв'язання проблеми – економічна й політична інтеграція, як найкращий спосіб запровадження миру, стабільності й процвітання. Так званий процес стабілізації й асоціації (Stabilization and Association Process, SAP) визначає загальні форми діяльності ЄС у Південно–Східній Європі. В його рамках ЄС заохочує економічні, політичні й адміністративні реформи через надання фінансової допомоги, торговельні поступки та технічні консультації.

Нестабільність на окраїнах ЄС може потягти за собою нестабільність в самому ЄС, не в останню чергу через можливий наплив тисяч біженців і шукачів притулку. Брак економічних можливостей у “ширшій Європі” неминуче підштовхує масову міграцію в ЄС, здебільшого, нелегальних іммігрантів. Вільний рух людей між державами–членами, одна з запізнілих переваг програми єдиного ринку, потребує формування спільної політики щодо іммігрантів і надання притулку. Можливість використання злочинцями (зокрема, й терористами) свободи пересування всередині ЄС потребує тісної

співпраці поліцій і систем правосуддя держав-членів. Звідси й рішення лідерів ЄС, закріплене в Амстердамському договорі, створити зону “свободи, безпеки і правосуддя”.

Якщо війна – це відкритий конфлікт, її окремим виявом, латентною формою є тероризм (лат. *terror* – страх, жах) – політика і тактика терору, тобто, політика залякування, придушення політичних противників насильницькими заходами, який останнім часом набув швидкого поширення.

Щодо внутрішньої безпеки, держави-члени ЄС вирішили створити комітет з найвищих посадовців національних міністерств, щоб обмінюватись інформацією про терористичні організації та їхню діяльність. З огляду на їхнє завдання і секретність, властиву співпраці у сфері безпеки, так звана “група Треві” без зайвого розголосу працювала на задвір’ї ЄС. Неможливо визначити внесок групи Треві в боротьбу з тероризмом, але принаймні процедурно, вона привела міністерства юстиції та внутрішніх справ до європейської інтеграції, хоча й неформально і на міждержавних засадах. Група Треві навіть поширила свою діяльність, крім тероризму, на інші транснаціональні загрози безпеці, зокрема, організовану злочинність і футбольних хуліганів. Однак вона залишалась на узбіччі основної діяльності Спільноти та її методів.

Зміни прийшли всередині 1980–х років з програмою єдиного ринку. Єдиний Європейський Акт 1986 року закликав до завершення єдиного ринку – “простору без внутрішніх кордонів, де буде забезпечений вільний рух товарів, людей, послуг і капіталів” – до кінця 1992 року. З цих “чотирьох свобод” вільне пересування людей було особливо проблематичним, бо потребувало запровадження величезної кількості важких супутніх заходів щодо надання політичного притулку, імміграції та віз для мешканців третіх країн, які в’їжджають до ЄС і вільно пересуваються її територією, а також поліпшення поліцейської мережі та заходів на зовнішніх кордонах, спрямованих проти тероризму, контрабанди наркотиків та іншої кримінальної діяльності. Ці заходи, на відміну від тих, що потребувало запровадження вільного руху товарів, послуг і капіталів, були здебільшого новими теренами для ЄС. Міністри запропонували групі Треві розглянути ширші наслідки для безпеки вільної від кордонів Європи. Однак настільки ж велика, наскільки й складна проблема імміграції та надання притулку досі очікує розв’язання.

Окрім тероризму, сучасний світ потерпає від того, що частішають прояви екстремізму (лат. *extremus* – крайній) – прихильність до крайніх поглядів та заходів (переважно в політиці), ксенофобії (гр. *xenos* – чужий + *phobos* – страх) – ворожість до всього чужого, іноземного (способу життя, ідеям, світогляду), расизму – антинаукових концепцій, основу яких становлять положення про поділ людства на вищі й нижчі раси, а також пов’язана з такими поданнями

політика панування вищих, повноцінних рас над нижчими, неповноцінними расами.

Враховуючи це, можна стверджувати, що і політичні процеси мають тенденцію накопичення соціальних проблем. Все більше з'являється біженців, мігрантів, причиною появи яких є військові конфлікти, економічні негаразди, національні протиріччя, екологічні катастрофи тощо. Боротьба проти расизму набуває планетарного масштабу (варто згадати Чемпіонат світу з футболу 2006 року – перед початком кожного матчу капітани команд зачитували протест проти проявів расизму). Завдяки військовим конфліктам виникають нові об'єкти інфраструктури антисоціального спрямування (анти інфраструктура), наприклад, військові табори.

Отже, аналізуючи проблеми сучасного світу та їх місце у кожній із сфер життєдіяльності суспільства, зазначимо, що економічні, ідеологічні та політичні процеси мають негативну тенденцію накопичувати соціальні проблеми. Їх вирішення потребує адекватної діяльності *соціальної сфери*, завданням якої є *зняття* цих проблем. Оскільки у суспільства виникають нові потреби, соціальна сфера повинна бути *готовою* для їх вирішення через чітку діяльність об'єктів соціальної інфраструктури.

Підсумовуючи вищесказане, доходимо таких **висновків**.

Перше. Всі світові процеси можна поділити на чотири групи – *традиційні* та *нетрадиційні* (або інноваційні) в залежності від часу та тривалості їх існування; *природні* та *штучні* в залежності від природності світових змін.

Друге. Головними інноваційними світовими процесами, які мають безпосередній вплив на активний розвиток сучасного світу є експансія техногенної цивілізації, новий поділ праці, глобалізація та інформатизація, які поширюються на всі сфери життєдіяльності людини і суспільства, створюючи своїм існуванням соціальні наслідки – як позитивні, так і негативні.

Третє. Крім позитивних аспектів, розвиток сучасного світу має негативні тенденції – загострення соціальної нерівності; поширюється тероризм, частішають прояви екстремізму, ксенофобії, расизму; все більше з'являється біженців, мігрантів. Завдяки військовим конфліктам виникають нові об'єкти інфраструктури антисоціального спрямування (анти інфраструктура); поява інформаційних мереж призводить до появи нових фізичних та психічних хвороб, приміром, Інтернет – залежність. Все це обумовлює розширення функцій соціальної інфраструктури.

Четверте. Сьогодні саме соціальна сфера виступає об'єднуючою для інших сфер життєдіяльності людини, і тому, вона має найважливіші завдання для свого подальшого розвитку.

Перспективи подальших наукових досліджень:

- ✓ моделі європейської соціальної політики;
- ✓ детермінанти оптимізації соціальної інфраструктури.

Джерела

1. Silverstone R, Finding a voice: minorities, media and global commons. Emergences. – 2001. – P. 15–17.
2. Згуровский М.З. Загальні тенденції розвитку Інформаційного суспільства у глобальному контексті: трансформації світового устрою // Інформаційне суспільство. Шлях України. – К., 2004. – С. 104.
3. Европейский Союз. Словник-довідник / Ред. М.Марченко. – К.: “К.І.С.”, 2006. – С. 36–37.
4. Pogge T.W. Priorities of global justice. In T.W.Pogge(ed.). – Global justice. – Oxford: Blackwell. – P. 8.
5. Згуровский М.З. Загальні тенденції розвитку Інформаційного суспільства у глобальному контексті: трансформації світового устрою // Інформаційне суспільство. Шлях України. – К., 2004. – С. 109.
6. Даценко І.І., Габович Р.Д. Основи загальної і тропічної гігієни. – К.: Здоров'я, 1995. – 424 с.
7. Европейский Союз. Словник-довідник / Ред. М.Марченко. – К.: “К.І.С.”, 2006. – С. 116–117.
8. Степин В.С. Философия и эпоха цивилизационных перемен // Вопросы философии. – 2006. – № 2. – С.16–26.
9. Вызов познанию: Стратегии развития науки в современном мире / Отв. ред. Н.К. Удумян. – М.: Наука, 2004. – 475 с.
10. Рашкофф Д. Медиа вирус. – М., 2003. – С. 36–40.
11. Миронов В.В. Коммуникационное пространство как фактор трансформации современной культуры и философии // Вопросы философии. – 2006. – № 2. – С. 28–29.

Стаття надійшла 07.09.2006 р.